

JOAN AMADES

Aquest estiu un grup de joves de Bot, aprofitant les jornades culturals que es varen dur a terme a tota la comarca, remenant el nostre passat en aquest camp cultural que és el folklore, com varen dir ells, van trobar una joia que cal mirar amb tota la seva riquesa, i la van donar a conèixer a la nostra comarca. Es tracta de JOAN AMADES, que, amb les seves publicacions, ens va transmetre la saviesa popular anomenada folklòre, recollint tot el que es creava en els camps del conte, rondalles, cançons, dites i acudits de tota Catalunya.

Avui ens podem gloriar que, si tot això es conserva, és gràcies al nostre compatriota JOAN AMADES.

J. Amades i Gelats neix a Barcelona el 1890, i mor, també a Barcelona, el 1959. Fill de pare botarenc, Blai Amades, d'ofici serraller, i de mare barcelonina, Teresa Gelats. El pare aprengué l'ofici a Barcelona. Ell parla així del seu pare: «El nostre pare es va desfer per a dir-nos tot allò que sabia del seu país, la Terra Alta, regió poc explotada i que pot rendir molt». Pot ser que allí conegués la seva esposa Teresa, que era filla de Barcelona, de la qual diu el seu fill: «La nostra mare barcelonina, de jove, havia treballat de calcetera en un obrador col·lectiu. Era analfabeta, tenia una memòria privilegiada i s'interessava per tot el que ocorria al seu voltant. La seva saviesa tradicional era prodigiosa, i li tenim recollides més de dues-centes cançons populars inèdites i variants de les conegudes».

Per testimoniatge d'una anciana de Bot, la tia Primitiva de cal Manso, filla de Prat de Comte, sabem que la família visqué a Prat de Comte. Feien de drapaires per tota la comarca, i això explica la gran comunicació amb diversos pobles d'on coneixien les històries i versets. L'oncle petit, Vicenç Amades, es va quedar definitivament a Prat de Comte.

Sabem que l'àvia paterna Baltasara Barrobés; era de Bot mentre que els avis materns eren de l'Espluga de Francolí: Pau Gelats i de l'àvia no sabem el nom.

Els pares de Joan Amades li van donar estudis. La Gran Enciclopèdia Catalana ens diu que des de 1915 es va dedicar a l'estudi del folklore català. El 1940 fou nomenat conservador del Museu d'Indústries i Arts Populars del Poble Espanyol de Montjuïc, i responsable de la secció de Gravats Populars de l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona.

Estava relacionat també amb el moviment esperantista mundial.

Arribà a ésser un gran coneixedor de l'art popular de les nostres terres en les seves diverses manifestacions quan la UNESCO li encarregà el «Corpus bibliogràfic» del folklore català.

«JOAN AMADES EN LA BODA D'ANDREU DE CAL LÁZARO»

La seva família, radicada a tants llocs, i amb un ofici que suposava anar de poble en poble, va ésser un bon instrument per conèixer l'art popular de les mateixes fonts que el creà; això és: el mateix poble.

De la vida de Joan Amades en sabem ben poc; intentarem anar recollint detalls de la seva personalitat, aficions, costums, etc. Ara mateix estem reconstruint el seu arbre genealògic que esperem poder publicar al proper butlletí.

El que sí que ens ha quedat és la seva obra. Entre d'altres: «Les cent millors cançons populars» (1949), «Les diades populars catalanes» (1932-39), «Costumari català» (1950-56), «Les cent millors rondalles populars» (1953), «Refranyer català comentat» (1951), etc. L'obra més important fou fruit de l'encàrrec de l'UNESCO, repartida en tres volums titulats «Costums i creences», «Rondallística», i «Cançoners» editats per l'editorial Selecta de Barcelona, avui ja esgotats.

Cal dir, en nom de la veritat, que l'obra d'Amades té també les seves limitacions, com és el fet que no, tenint mitjans per prendre directament de la gent les peces de Literatura popular, ell se les feia dir i després les escrivia amb el seu propi estil, restant així la puresa de l'expressió original. Per això sempre té el mateix estil tot el que sigui narració; en canvi, les cançons, versos, dites i acudits tenen una transcripció literal.

El costumari català és la major obra folklòrica publicada fins avui, sols es pot comparar en volum a algunes d'alemanyes, però es tracta de diccionaris folklòrics.

«El Costumari és un resum de tot el que succeeix durant tot l'any, de Sant Silvestre a Sant Silvestre, com ens diu a l'entrevista feta per Eduardo García-Corredra, ja fa una bona pila d'anys. Té cinc grossos volums i està il·lustrat per set mil gravats, un miler de melodies populars i dues-centes danses descrites amb els moviments del peu».

Com defineix el folklore? -segueix dient el periodista.- A la qual cosa contesta Joan Amades: «És tot allò que es fa sense aprendre-ho. Un metge, per exemple, mentre fa de metge deixa de ser folklòric. Però quan actua fora de la seva professió, ja està fent folklore. El fet de menjar una cosa abans d'una altra, és un fet folklòric. El folklore es troba en tot lloc, sobre tot en la gent més humil i ames menys cultura. Acompanya el poble des que neix fins que es mor».

Convindria potser ampliar una mica la definició que ens dona Joan Amades del terme folklore, i ho hem tret precisament de l'epíleg titulat «Iniciació al folklore» del volum «Costums i Creences» del Costumari Català.

Folklore és tot allò que constitueix la tradició popular. Rondalles, Cançons, llegendes, cerimònies, institucions, costums, supersticions i tota mena de pràctiques, creences i de tècniques perpetuades en la paraula o per l'exemple.

Es la tradició vivent que ha perpetuat l'esperit de la raça a través dels segles, és el «saber tradicional del poble». El folklore és, doncs, la ciència que s'ocupa de recollir i estudiar la tradició popular i d'investigar i catalogar el saber del poble, i escatir la cultura dels ignorants, dels analfabets i de les persones que no han cursat estudis superiors.

El terme folklore, pròpiament dit, és modern i no comença a prendre fesomia i personalitat fins a mitjan segle passat, encara que les obres que inclouen un contingut folklòric són molt antigues i gairebé arrenquen del punt de les fons literàries escrites.

Un dels primers folkloristes anglesos, Thoms, el 1846 proposà i creà el terme folk-lore, format pels dos substantius anglesos «folk» que significa poble i «lore», que equival a saber; equivalia a «saber del poble» o «saber popular». El terme fou adoptat incondicionalment pels savis saons, però en arribar a la mediterrània hi trobà resistència, i ens decantàrem pel terme tradicionisme; el mot no va fer so i el problema quedà per resoldre. Mentre hom ha adoptat la forma nòrdica, que ha acabat per imposar-se.

L'artista i poeta català Apel·les Mestres va proposar la catalanització del terme folklore, suprimint-ne el titllet i la e final, ja que el final -ore resulta dissonant a la nostra fonètica. En la nostra llengua abunden les paraules acabades en -or, per tant, el terme resultaria més nostre si utilitzéssim la folclor, però com que no hi estem acostumats, sembla inconcordant i es fa ingrat. Amés, aquesta adaptació l'hem feta en altres paraules procedents d'altres llengües, sobretot de l'anglès.

De totes maneres, en les cultures romàniques el mot «tradició» ha estat el que ha dominat en el titulat en la majoria de les publicacions. Cap altre mot escau millor que el de tradició al fons i sentit del folklore.

«JOAN AMADES I LA SEVA ESPOSA AMB LA MARIA DE CAL LAZARO A CASA DE LA TIA PRIMITIVA DE CAL LAZARO»

El domini del folklore és molt ampli, i cada vegada la seva delimitació es fa més complexa i difícil. És una especulació nova, cada dia s'eixampla el seu camp i és una ciència poc definida.

Com hem llegit més amunt, comprèn tot el que fa l'home des que neix fins que mor. Més encara, des d'abans de néixer fins després de morir, puix que abans de venir al món ja l'envolta un llarg rengle de preocupacions i prejudicis per part dels pares i perdura després de la mort durant molt temps integrats en el seu record.

Pel que fa a la classificació del folklore, el mestre Rosend Serra Pagès feia una divisió inicial en la qual encaixava el nostre temperament i li donava un sentit de catalanitat que no desdria de la universalitat del folklore. Formada per les seccions següents. «allò que el poble diu» anomenat «demofilologia»; allò que el poble «fa», «etologia», és a dir costums; i el tercer grup, allò que el poble «creu» o «pistologia», que és el grup de les creences.

El mètode, la investigació del folklore, és un tema interessant per a tots nosaltres, els que volem descobrir i conservar les nostres tradicions. El que està al nostre abast és seguir l'obra d'Amades, obra d'un valor incalculable que, com una formigueta, ha anat recollint aquí i allà tot el que el poble havia anat creant en els diversos temps i que, de generació en generació, anava passant de pares a fills com a saviesa popular. Hem de remarcar que Joan Amades era quasi cec; es pot dir que escrivia amb els ulls de la seva esposa i la seva cunyada.

«No ser perquè ho he fet, ni com ho he fet. Escric per una necessitat d'escriure i produeixo més del que es consumeix. Tothom m'ha ajudat molt sempre».

Joan Amades mereix un homenatge per la seva fe en els altres.

GRAU - SERENA

BIBLIOGRAFIA: «GRAN ENCICLOPEDIA CATALANA»
«COSTUMARI CATALÀ» JOAN AMADES
ED. SELECTA.